

Matvælastofnun
Austurvegur 64
800 Selfoss

Sent með tölvupósti á mast@mast.is.
Reykjavík, 16. september 2026.

Málsnúmer: sjá tilvísunarnúmer allra 11 mála í töflu í kafla 0 hér að neðan

Efni: Umsögn Landssambands veiðifélaga vegna fyrirhugaðra breytinga á rekstrarleyfum fiskeldisstöðva vegna notkunar laxahrogna frá AquaGen Profunda

Vísað er til tilkynninga Matvælastofnunar um fyrirhugaðar breytingar á rekstrarleyfum ellefu fiskeldisstöðva, sem allar snúast um heimild til notkunar frjóvgaðra laxahrogna frá AquaGen Profunda í Noregi í stað eða til viðbótar við núverandi heimildir (að mestu frá Benchmark Genetics/StofnFiskur). Breytingarnar dreifast á fimm rekstraraðila: Laxey ehf., Arnarlax ehf., Fjallalax ehf., Eldisstöðina Íspór hf. og Kaldvík hf. Landssamband veiðifélaga, kt. 640374-0129 (hér eftir „LV“, „Landssambandið“ eða „Sambandið“), leggur þessa umsögn fram vegna allra ellefu framangreindra breytinga, enda er um efnislega sömu ákvörðun að ræða í öllum tilvikum, og listar tilvísunarnúmer og fresti hvers máls í töflunni hér að neðan.

0. Yfirlit yfir allar breytingarnar sem umsögnin tekur til

Eftirfarandi tafla sýnir öll ellefu málin sem Matvælastofnun hefur auglýst vegna AquaGen-innflutnings, með tilvísunarnúmerum og umsagnarfrestum eins og þau birtast í auglýsingum stofnunarinnar. Athygli er vakin á að frestir eru þrír og ólíkir: 16. september 2026 (Laxey), 23. september 2026 (fimm mál Kaldvíkur) og 7. október 2026 (Arnarlax, Fjallalax og Íspór).

Rekstraraðili	Staðsetning	FE-nr.	Málsnúmer	Frestur	Eldisaðferð
Laxey ehf.	Friðarhöfn, Vestmannaeyjum	FE-1211	2606818	16.9.2026	Landeldi
Laxey ehf.	Viðlagafjara, Vestmannaeyjum	FE-1212	26061373	16.9.2026	Landeldi
Kaldvík hf.	Lón, Kelduhverfi	FE-1189	2606451	23.9.2026	Landeldi
Kaldvík hf.	Röndin, Kópaskeri	FE-1203	2606452	23.9.2026	Landeldi
Kaldvík hf.	Bakka I, Ölfusi	FE-1157	2606453	23.9.2026	Landeldi
Kaldvík hf.	Fiskalóni, Ölfusi	FE-1158	2606454	23.9.2026	Landeldi
Kaldvík hf.	Laxabraut 9-11, Þorlákshöfn	FE-1184	2606455	23.9.2026	Landeldi**
Arnarlax ehf.	Gileyri	FE-1207	26081268	7.10.2026	Landeldi (seiðaeldi, tengt sjókvíum)
Arnarlax ehf.	Laxabraut, Þorlákshöfn	FE-1179	26081275	7.10.2026	Landeldi
Fjallalax ehf.	Hallkelshólum	FE-1186	26081283	7.10.2026	Landeldi (ætlað)
Eldisstöðin Íspór hf.	Þorlákshöfn	FE-1162	26081279	7.10.2026	Landeldi

*** Auglýsing MAST um FE-1184 tiltekur „hafeldi“ í lýsingu á starfsemi, en Laxabraut 9-11 í Þorlákshöfn er sama iðnaðarsvæði og önnur landeldisfyrirtæki í þessari umsögn (Íspór, Kaldvíkur eigin nærliggjandi stöðvar). LV telur líklegra að um mistök í auglýsingunni sé að ræða en að hér sé í reynd um sjókvíaeldi að ræða, en bendir MAST á að skýra þetta atriði.*

Kaldvík hf. er sérstakt tilvik að einu leyti: félagið starfrækir, ólíkt Laxey, Fjallalax og Íspór, ekki aðeins landeldisstöðvar heldur einnig sjókvíaeldi í opnum kvíum⁶ í Berufirði og víðar á Austfjörðum. LV hefur ekki undir höndum staðfestingu á því hvort seiði úr þeim landeldisstöðvum sem taldar eru upp hér að ofan (Kópasker, Kelduhverfi, Ölfus, Þorlákshöfn) eru flutt í sjókvíar félagsins á Austfjörðum, með sama hætti og staðfest er að seiði frá Gileyri fara í sjókvíar Arnarlax við Haganes (sbr. kafla 3). LV telur rétt að benda MAST á að kanna þetta atriði sérstaklega, enda myndi slík tenging færa erfðablöndunarhættu af nákvæmlega sama toga og lýst er í köflum 2 til 4 hér að neðan yfir á Kaldvíkur-málin líka.

Landssamband veiðifélaga leggst eindregið gegn fyrirhuguðum breytingum á rekstrarleyfum fiskeldisstöðva sem fela í sér heimild til notkunar frjóvgaðra laxahroga frá AquaGen Profunda í Noregi og fer fram á að breytingunum verði hafnað, í öllum ellefu tilvikum sem talin eru upp í töflunni hér að ofan.

Með breytingunum er stefnt að því að taka aðra norska kynbótalínu Atlantshafslax í notkun hér á landi til viðbótar við StofnFiskur-línuna frá Benchmark Genetics sem hingað til hefur verið notuð í íslensku laxeldi.

LV telur ekki forsvaranlegt að fjölga með þessum hætti þeim erlendu kynbótalínum sem notaðar eru í íslensku laxeldi. Sú afstaða byggir sérstaklega á þeirri reynslu sem þegar liggur fyrir af íslensku laxeldi: ítrekuðum strokatburðum, staðfestri göngu eldislaxa í íslensk vatnakerfi og staðfestri erfðablöndun eldislaxa af norskum uppruna við villta íslenska laxastofna.

Þegar fyrir liggur að slík áhrif hafa þegar orðið með þeirri kynbótalínu sem notuð hefur verið hér á landi telur LV ekki réttlætanlegt að bæta annarri norski kynbótalínu við íslenskt eldi og þar með auka enn frekar þann erfðafræðilega breytileika eldislaxa sem getur borist út í íslenska náttúru.

1. AquaGen er ekki aðeins annar birgi heldur önnur kynbótalína

Í rannsókn Hagen o.fl. frá 2026 eru skilgreindar fimm kynbótalínur Atlantshafslax sem notaðar eru í norsku laxeldi: AquaGen, SalmoBreed, Mowi, Rauma og StofnFiskur. Höfundarnir taka sérstaklega fram að StofnFiskur sé sú eina þessara kynbótalína sem hafi verið notuð í íslensku laxeldi. StofnFiskur* er sjálf af norskum uppruna og hefur verið notuð í sjókvíaeldi á Íslandi frá um árinu 2000. Fyrirhuguð breyting felur því ekki aðeins í sér að eldisfyrirtæki kaupi sambærileg hrogn frá öðrum framleiðanda. Verið er að heimila notkun annarrar erfðafræðilega aðgreindrar kynbótalínu.

Það eitt að báðar línurnar séu af norskum uppruna gerir þær ekki að sömu kynbótalínu. Kynbótastofnar breytast með úrvali, erfðareki og ræktunarstarfi og Hagen o.fl. benda einmitt á að breytingar innan kynbótalína og tilkoma fleiri lína í framleiðslu hafi kallað á þróun nýrra erfðamarka til að greina eldisuppruna.

Að mati LV verður því að horfa á breytinguna sem efnislega breytingu á erfðafræðilegri samsetningu þeirra eldislaxa sem heimilt verður að ala hér á landi, en ekki sem einfalda breytingu á birgja.

2. Áhættumat Hafrannsóknastofnunar byggir á þeirri eldislínu sem þegar er notuð hér

Í tækniskýrslu Hafrannsóknastofnunar um drög að áhættumat erfðablöndunar frá 2025 er sérstaklega fjallað um samband íslenskra villtra laxastofna og þess norska eldisstofns sem notaður hefur verið hér á landi. Þar segir að íslenskir laxastofnar og „norski eldisstofninn (hinn svokallaði SAGA stofn) sem notaður er hérlandis“ séu fjarskyldari hvor öðrum en náttúrulegir norskir stofnar eru norskum eldisstofnum. Af þeirri ástæðu telur Hafrannsóknastofnun sérstaklega að gæta þurfi varúðar.

Áhættumatslíkanið byggir jafnframt á fjölmörgum líffræðilegum forsendum, svo sem aldri og stærð eldisfisks, stærð og tíðni stroka, hegðun fisks eftir stök, dreifingu hans og líkum á uppgöngu í ferskvatn.

Ekki verður séð af tækniskýrslunni að sérstakt mat hafi verið lagt á AquaGen-línuna eða að sýnt hafi verið fram á að allar þær líffræðilegu forsendur sem notaðar eru í áhættumatinu séu óbreyttar þegar skipt er úr StofnFiskur/SAGA yfir í aðra kynbótalínu.

Að mati LV er því ekki unnt að leggja gildandi áhættumat sjálfkrafa til grundvallar þeirri niðurstöðu að notkun AquaGen-línunnar hafi sömu erfðafræðilegu áhættu og núverandi eldislína.

Þetta skiptir ekki síst máli vegna þess að áhættumatið er ætlað að meta hættu á erfðablöndun frjórra eldislaxa við villta íslenska stofna. Þegar ein af forsendum starfseminnar, sjálf kynbótalínan, breytist er ekki réttlætanlegt að ganga út frá því án sérstakrar vísindalegrar greiningar að áhættan sé óbreytt.

3. Íslensk reynsla sýnir að stök eru tíð og alvarleg

Það er ekki hægt að leggja til grundvallar ákvörðun um innflutning nýrrar kynbótalínu að eldisfiskurinn muni haldast innan eldiskerfanna. Reynslan á Íslandi sýnir annað.

Hafrannsóknastofnun segir í tækniskýrslu sinni frá 2025 að tíðni og stærð stroka hér á landi sé nokkurn veginn í samræmi við norsk gögn. Árið 2018 struku samanlagt um 27.000 laxar úr kvíum í Hringsdal í Arnarfirði og Laugardal í Tálknafirði. Árið 2021 varð stærsta skráða strokið þegar allt að 82.000 laxar sluppu úr kví Arnarlax við Haganes eftir að gat kom á sjókvínna.

Annað, aðskilið atvik varð hjá sama fyrirtæki og á sama stað árið eftir. Í október 2022 kom í ljós við slátrun úr sjókví 11 við Haganes að af 132.976 löxum sem komið hafði verið fyrir í kvínni, og 33.097 skráðum afföllum, komu aðeins 18.315 laxar upp úr kvínni við slátrun. Um 81.500 laxar voru því óútskýrðir. Matvælastofnun taldi að veruleg frávik í fódurgjöf, sem staðið höfðu frá júní 2021, hefðu átt að vekja sterkar grunsemdir fyrirtækisins um að eitthvað alvarlegt væri á seyði, og að aðgæsluleysi þess við að tilkynna stök og bregðast við því hefði verið vítavert. Arnarlax var í kjölfarið gert að greiða 120 milljóna króna stjórnvaldssekt, staðfesta síðar af úrskurðaraðila. Þetta atvik sýnir að stórfelld stök í íslensku sjókvíaeldi verða ekki aðeins vegna búnaðarbilana sem erfitt er að sjá fyrir, heldur einnig vegna vanrækslu við eftirlit og tilkynningarskyldu hjá því fyrirtæki sem nú sækir um að taka upp nýja eldislínu á Gileyri.

Hafrannsóknastofnun lýsir strokinu frá Kvígingisdal árið 2023 sem „afdrifaríkasta strokinu“ þótt talið sé að aðeins um 3.500 fiskar hafi sloppið. Mikill fjöldi þeirra gekk í ár víðsvegar um landið og yfir 400 fiskar voru veiddir í aðgerðum haustið 2023.

Þetta sýnir að áhættan ræðst ekki eingöngu af fjölda strokufiska. Þar að auki benda rannsóknir og annað vísindastarf til þess að ótilkynnt stök séu tvisvar til fjórum sinnum meiri að umfangi en tilkynnt stök.

Við rannsóknir Hafrannsóknastofnunar á fiski frá Kvígingisdal kom í ljós að um 40% fisksins voru kynþroska að teknu tilliti til sýnaskekkju. Stofnunin segir beinlínis að þessi mikli kynþroski hafi afgerandi áhrif á það hversu mikið af eldisfiski sótti upp í ár. Hann fór þanngað til þess að hrygna með villtum íslenskum fiskum.

Þetta undirstrikar hvers vegna líffræðilegir eiginleikar eldisfisks, og þar með eiginleikar þeirrar kynbótalínu sem notuð er, geta skipt máli fyrir raunverulega erfðablöndunaráhættu.

Ítrekuð stök hér á landi undanfarin ár sýna því með afgerandi hætti að ákvörðun um hvaða erfðaeigni er heimilt að nota í íslensku laxeldi verður að taka mið af þeirri raunhæfu forsendu að hluti þess fisks geti síðar komist út í náttúruna, hvort sem er vegna búnaðarbilana eða vanrækslu.

4. Erfðablöndun við íslenska laxastofna er þegar staðfest og vöktun undanfarinna ára sýnir viðvarandi áhrif

Hafrannsóknastofnun hefur þegar staðfest erfðablöndun eldislaxa af norskum uppruna við villta íslenska laxastofna. Niðurstöður árlegrar vöktunar stofnunarinnar undanfarin ár sýna jafnframt að ekki er um einstök eða staðbundin tilvik að ræða heldur áhrif sem greinast ítrekað í ám víða um land.

Vöktunin hefur verið byggð upp stig af stigi. Árið 2020 var 1.973 erfðasýnum af laxaseiðum safnað í 31 ám. Árið 2021 var umfangið aukið verulega og 3.557 erfðasýnum safnað í 49 ám á 223 sýnatökustöðvum. Hafrannsóknastofnun lagði þegar þá áherslu á að mikilvægt væri að vakta umfang og útbreiðslu erfðablöndunar jafnvel þó að þá hafi laxeldi verið mun minna að umfangi en nú er.

Niðurstöður úr þessu vöktunarstarfi hafa síðan sýnt hversu útbreidd áhrifin eru. Í samantekt vöktunar fyrir árið 2023 voru birtar niðurstöður erfðagreininga á 3.194 laxaseiðum úr 64 ám, að mestu úr sýnum sem safnað hafði verið árið 2021. Ný erfðablöndun greindist hjá 51 seiði í 12 ám, eða tæplega 19% þeirra áa sem rannsakaðar voru, og eldri erfðablöndun hjá 79 seiðum í 16 ám, eða 25% áanna. Hafrannsóknastofnun benti jafnframt á að fyrri rannsóknir hefðu sýnt að erfðablöndun hefði orðið við hlutfallslega lítið eldismagn, enda væru flest sýnin úr þeim rannsóknum af hrygningarárgöngum 2014–2018 þegar framleiðsla eldislaxa var að meðaltali um 6.900 tonn.

Sama skýrsla sýnir hversu víðtækar afleiðingar einstakur strokatburður getur haft. Árið 2023 bárust Hafrannsóknastofnun 465 fiskar til greiningar. Af þeim reyndust 440 vera eldislaxar og 421 þeirra voru raktir til stroksins í Kvígindisdal. Eldislaxar veiddust í 61 á og fiskar úr Kvígindisdal fundust á svæði frá Álfhá á Mýrum til Fnjóskár í Eyjafirði. Um 68% þeirra fiska úr strokinu sem fundust höfðu farið norður frá strokstað og gengið í ár á Vestfjörðum og Norðurlandi. Fjöldi strokulaxa sem barst Hafrannsóknastofnun þetta ár var meira en þrefalt meiri en hafði borist stofnuninni samanlagt níu árin þar á undan.

Vöktun ársins 2024 staðfesti síðan áframhaldandi erfðablöndun. Af 3.672 seiðum úr 58 ám, sem safnað hafði verið árið 2023, greindust 12 seiði af hreinum eldisuppruna, þ.e. afkvæmi tveggja eldislaxa, í fjórum ám. Ný erfðablöndun greindist hjá 22 seiðum í 11 ám og eldri erfðablöndun hjá 150 seiðum í 22 ám. Seiði af hreinum eldisuppruna fundust í Sunndalsá, Dynjandisá og Mjólká í Arnarfirði og Botnsá í Dýrafirði. Á Austurlandi var eldri erfðablöndun sérstaklega áberandi; í Laxá í Jökulsárhlíð, Jökulsá á Dal og Breiðdalsá flokkuðust 99 af 262 seiðum, eða 38%, með eldri erfðablöndun.

Í kjölfar stroksins í Kvígindisdal var jafnframt ráðist í sérstakt átaksverkefni til að kanna afkomu hrygningar eldislaxa haustið 2023. Haustið 2024 voru greind 1.354 sumargömul seiði af hrygningarárgangi 2023. Ný erfðablöndun greindist í sex ám og fundust samtals 20 blendingseiði. Með systkinagreiningu var áætlað að sex eldislaxar hefðu tekið þátt í hrygningu sem leiddi til þessara blendingseiða. Blendingarnir fundust í Botnsá í Dýrafirði, Laugardalsá í Ísafjarðardjúpi, Hrútafjarðará, Síká, Blöndu og Hallá á Skaga.

Nýjasta vöktunin styrkir þessa mynd enn frekar. Í reglubundinni vöktun ársins 2025 voru greind 2.025 seiði úr 50 ám. Eitt seiði reyndist af hreinum eldisuppruna, ný erfðablöndun greindist hjá tíu seiðum í sjö ám og eldri erfðablöndun hjá 120 seiðum í 15 ám. Ný erfðablöndun fannst meðal annars í árkerfi Ölfusár-Hvítár á Suðurlandi. Sama ár rannsakaði Hafrannsóknastofnun uppruna 43 fullorðinna laxa sem grunur lék á að væru eldislaxar og staðfesti með erfðagreiningu að 19 þeirra væru af eldisuppruna. Einn þeirra veiddist í Ytri-Rangá og var undan sama hæng og strokulaxar sem veiddust á Vesturlandi, Vestfjörðum og Norðvesturlandi. Hafrannsóknastofnun taldi því að hann hefði að öllum líkindum synt meira en 400 km frá strokstað.

Seinni hluti átaksverkefnisins vegna stroksins 2023 gefur þó skýrustu myndina af því hvað getur gerst þegar eldislax nær í ár. Tæplega 3.000 seiði af hrygningarárgangi 2023 voru rannsökuð úr 55 ám, eða 77 vatnsföllum ef hliðarár eru taldar með. Þar greindust 34 blendingar og tvö seiði af hreinum eldisuppruna. Þegar tekið var tillit til systkinatengsla var metið að niðurstöðurnar endurspegluðu hrygningu 14 eldislaxa í 13 ám árið 2023. Hafrannsóknastofnun lýsir þessum niðurstöðum sem skýrum dæmum um nýja erfðablöndun og segir að hrygning eldislaxa á rannsóknarsvæðinu það ár hafi verið meiri en áður hafi mælst.

Hafrannsóknastofnun bendir jafnframt á að fjöldi strokulaxa sem tilkynntir eru eða veiddir gefi ekki endilega áreiðanlega mynd af raunverulegu umfangi hrygningar. Stofnunin telur því að vöktun í ám á eldisvæðum þurfi að vera viðvarandi en ekki aðeins viðbragð við einstökum strokatburðum. Þá kemur fram að viðbrögð landeigenda, veiðifélaga, náttúruverndarsamtaka og stjórnvalda við strokinu 2023 hafi vafalítið dregið úr því umfangi erfðablöndunar sem annars hefði orðið.

Rannsóknir sýna jafnframt að erfðablöndun frá kynbættum eldislaxi er ekki skaðlaus viðbót við erfðafræðilegan fjölbreytileika villtra stofna. Hagen o.fl. draga vel saman hvernig slík erfðablöndun dregur úr hæfni villtra stofna og lífsferilseiginlegum þeirra, þar með er erfðafræðilegri fjölbreytni tegundarinnar ógnað. Íslenska staðan er að þessu leyti sérstök, en áður nefndir höfundar benda á að íslenskir villtir laxastofnar skiptist í tvo megin erfðahópa og séu erfðafræðilega fjarlægari eldislaxinum sem notaður hefur verið hér en villtir norskir stofnar eru norskum eldislínunum. Því er líffræðilegum fjölbreytnileika landsins ógnað þegar notast er við frjóa norska eldislaxa í íslensku laxeldi.

Þessar niðurstöður þarf að hafa í huga við afgreiðslu þeirra breytinga sem hér eru til umfjöllunar. Vöktun Hafrannsóknastofnunar sýnir stök eldislaxa, mikla dreifingu þeirra frá eldisstöðum, uppgöngu í ár, árangursríka hrygningu, afkvæmi eldislaxa og villtra laxa, afkvæmi tveggja eldislaxa og eldri erfðablöndun sem borist hefur áfram milli kynslóða.

Að mati LV er því ljóst að það er óásættanleg áhætta fólgin í því að fjölga þeim erlendu kynbótalínunum sem geta, við stök, komist út í íslenska náttúru og blandast villtum íslenskum laxastofnum.

5. Rekjanleiki núverandi kerfis getur ekki talist sjálfkrafa yfirfæranlegur

Tilkoma annarrar kynbótalínu vekur jafnframt sjálfstæðar spurningar um rekjanleika. Hagen o.fl. benda á að breytingar í kynbótalínunum og fjölgun þeirra hafi kallað á þróun nýrrar kynslóðar erfðamarka. Rannsókn þeirra þróar í fyrsta sinn sérhæfð erfðamörk fyrir íslenska villta laxastofna og allar helstu eldislínurnar. Höfundarnir segja jafnframt að staðlað tæki til að magngreina erfðablöndun eldislaxa í íslenskum villtum stofnum hafi ekki áður verið komið á.

Það að nú sé hægt að þróa erfðamörk sem greina eldisuppruna leysir þó ekki sjálfkrafa allt rekjanleikavandamálið. Annað er að greina að lax eða afkomandi hans beri eldiserfðaefti og annað að rekja einstakling til foreldrahóps, sendingar, eldisstöðvar og tiltekins framleiðsluhóps.

MAST viðurkennir sjálft mikilvægi þessa í afgreiðslu sinni vegna AquaGen. Þar kemur fram að lögbundnir umsagnaraðilar hafi sérstaklega bent á mikilvægi rekjanleika og varðveislu erfðaupplýsinga foreldrafiska, auk heilbrigðisvottunar, smitvarna og eftirlits.

Að mati LV er það enn eitt atriði sem mælir gegn því að bæta nú annarri kynbótalínu við íslenska eldisframleiðslu. Sérstaklega í ljósi þess að LV hefur vitneskju um að brotalamir hafi verið í skráningu og þar með rekjanleika þeirra eldislaxa sem hafa fundist í íslenskum ám.

6. Ekki er rétt að ein afgreiðsla vegna Laxeyjar nái sjálfkrafa yfir tíu aðra rekstrarleyfishafa

LV gerir sérstaklega alvarlega athugasemd við þá nálgun sem MAST hefur tekið við síðari umsóknir, og bendir á að þessi nálgun er nú staðfest í öllum tíu málunum sem hafa komið fram í kjölfar Laxeyjar-málsins (sbr. töflu í kafla 0).

Vegna umsóknar Arnarlax á Gileyri, og með sambærilegu orðalagi í auglýsingum vegna Arnarlax á Laxabraut, Fjallalax á Hallkelshólum, Íspórs í Þorlákshöfn og allra fimm mála Kaldvíkur, segir stofnunin í reynd sömu efnisatriði: að áður hafi verið fjallað um innflutning AquaGen vegna Laxeyjar, að MAST hafi ekki gert athugasemd við þann innflutning, og að ekki þurfi sjálfstæða umfjöllun um innflutning frá sama aðila fyrir hina rekstraraðilana, þar sem þeir þurfi að uppfylla sömu skilyrði.

Með öðrum orðum er eitt upprunalegt mat, gert vegna einnar fulllokaðrar landeldisstöðvar, nú lagt til grundvallar tíu frekari ákvörðunum hjá fjórum öðrum rekstraraðilum, með fjölbreytta starfsemi allt frá hreinu landeldi til félags sem einnig starfrækir sjókvíaelði. Að mati LV er þetta stjórnsýslulega

vandmeðfarið: sama niðurstaða er endurnýtt ellefu sinnum án þess að tekið sé sérstaklega á þeim atriðum sem gera hvert mál ólíkt, svo sem því hvort viðkomandi stöð tengist sjókvíaelði (sbr. Gíleyri-Haganes tengingin í kafla 3, og opna spurningin um Kaldvík í kafla 0). LV telur þetta ekki með engu móti fullnægjandi nálgun.

Áhættan ræðst ekki aðeins af því hvaðan hrognin koma heldur einnig af því hvernig afkomendur þeirra verða notaðir. Sérstaklega verður að greina á milli fisks sem alinn er allan lífsferilinn í landeldi og fisks sem framleiddur er í seiðastöð og síðan fluttur í opnar sjókvíar þar sem strokshætta og þar með hætta á erfðablöndun skapast. Sama upprunastöð hroгна þýðir því ekki sjálfkrafa sama áhættusnið.

MAST getur að mati LV ekki afgreitt þessa grundvallarbreytingu á erfðafræðilegri samsetningu íslensks eldis með því einu að vísa til þess að heilbrigðis- og upprunaskilyrði hrognanna séu þau sömu hjá mismunandi rekstraraðilum. Þetta á sérstaklega við um Arnarlax, í ljósi þess að sama fyrirtæki hefur á síðustu árum bæði orðið fyrir stórfelldu stroki vegna búnaðarbilunar (2021) og sætt stjórnvaldssekt vegna vanrækslu við tilkynningu og viðbrögð við stroki (2022), sbr. kafla 3 hér að ofan.

7. Sjúkdómaáhætta og sérstaða Íslands

LV telur einnig rík rök standa til þess að gæta sérstakrar varúðar vegna sjúkdóma. Rétt er að taka fram að fyrirbyggjandi gögn sýna ekki að AquaGen-hrognin séu sýkt. MAST hefur lagt til grundvallar viðurkennda heilbrigðisstöðu AquaGen Profunda og lögbundnir umsagnaraðilar lögðust ekki gegn innflutningnum. Þeir lögðu hins vegar sérstaklega áherslu á að slíkum innflutningi geti fylgt áhætta vegna sjúkdóma og mögulegrar erfðablöndunar.

Innflutningur frjónvgaðra hroгна er flutningur lifandi erfðaeftnis milli landa. Sjúkdómalaus staða upprunastöðvar dregur úr áhættu en jafngildir ekki því að áhættan sé engin.

Í þessu samhengi telur LV að stjórnvöld eigi að horfa til þeirrar sérstöðu sem Ísland nýtur sem eyja með landfræðilega einangruð vistkerfi. Afleiðingar þess að nýr sýkill eða nýtt smitefni berist til landsins geta verið ómögulegar að afturkalla.

Sú staðreynd að nú þegar er heimilt að flytja hrogn frá einum erlendum framleiðanda er ekki sjálfstæð röksemd fyrir því að fjölga erlendum uppsprettum lifandi erfðaeftnis.

Samkvæmt 1. gr. laga nr. 71/2008 um fiskeldi er eitt af markmiðum laganna að tryggja verndun villtra nytjastofna, koma í veg fyrir hugsanleg spjöll á þeim og lífríki þeirra og tryggja hagsmuni þeirra sem nýta slíka stofna. Við framkvæmd laganna skal ávallt gæta þess að sem minnst röskun verði á vistkerfi villtra fiskstofna og að sjálfbærri nýtingu þeirra sé ekki stefnt í hættu.

Lög nr. 54/1990 um innflutning dýra ganga síðan sérstaklega langt hvað varðar innflutning laxfiska og erfðaeftnis.

Samkvæmt 2. gr. laganna skal ákvörðun um heimild til innflutnings byggjast á viðeigandi áhættumati sem framkvæmt er í samræmi við viðurkennda alþjóðlega staðla. Jafnframt er sérstaklega kveðið á um heimild ráðherra til að takmarka eða banna innflutning lifandi laxfiska, þ.m.t. hroгна og svilja, að fengnu vísindalegu álitu Hafrannsóknastofnunar, ef aðrar verndarráðstafanir duga ekki til að koma í veg fyrir erfðablöndun sem ógnað getur líffræðilegri fjölbreytni og náttúrulegum stofnum.

Löggjafinn hefur þannig sérstaklega gert ráð fyrir því að erfðablöndunarhætta geti réttlætt takmörkun eða bann við innflutningi laxahroгна.

Í því ljósi telur LV að vafinn eigi ekki að vera túlkaður innflytjanda eða rekstraraðila í hag þegar hugsanlegar afleiðingar snúa að óafturkræfum breytingum á erfðasamsetningu villtra stofna.

Niðurstaða og krafa Landssambands veiðifélaga

Íslensk reynsla af notkun norsks eldislax hefur þegar sýnt að fiskur sleppur úr eldi, gengur í íslensk vatnakerfi, hrygnir með villtum laxi og kemur erfðaeftni sínu áfram til næstu kynslóða.

Sú staðreynd að ein norsk kynbótalína hefur þegar verið notuð hér á landi getur ekki talist rök fyrir því að nú megi bæta annarri við. Reynslan af þeirri starfsemi sem fyrir er leiðir til gagnstæðrar niðurstöðu: hún kallar á aukna varúð.

AquaGen er önnur kynbótalína en StofnFiskur/SAGA. Áhættumat erfðablöndunar hefur verið þróað á grundvelli íslenskrar reynslu af núverandi eldisstarfsemi og vísar sérstaklega til SAGA-stofnsins sem þess eldisstofns sem notaður er hér á landi. Ekki hefur verið sýnt fram á að innleiðing AquaGen-línunnar sé áhættuhlutlaus breyting gagnvart villtum íslenskum laxastofnum.

Samhliða liggur fyrir staðfest erfðablöndun eldislaxa af norskum uppruna í íslenskum ám, þar á meðal eldri erfðablöndun sem sýnir að áhrifin geta borist áfram milli kynslóða. Alþjóðleg reynsla, ekki síst frá Noregi, sýnir hversu umfangsmikil slík áhrif geta orðið þegar endurtekin stök eiga sér stað yfir lengri tíma.

Þegar afleiðingarnar geta verið uppsafnaðar, erfðafræðilegar og óafturkræfar telur LV að ekki eigi að auka áhættuna með því að fjölga þeim erlendu kynbótalínum sem heimilt er að nota hér á landi.

Að lokum

Að öllu framan sögðu leggst Landssamband veiðifélaga eindregið gegn þeim fyrirhuguðu breytingum á rekstrarleyfum sem fela í sér heimild til notkunar frjóngaðra laxahroga frá AquaGen Profunda og fer fram á að Matvælastofnun hafni breytingunum í öllum ellefu málunum sem talin eru upp í kafla 0, óháð því hvort um er að ræða Laxey, Arnarlax, Fjallalax, Íspór eða Kaldvík.

Virðingarfyllt,
f.h. Landssambands veiðifélaga

Jóhann Helgi Stefánsson,
framkvæmdastjóri

Heimildir

1. Bolstad, G. H., Hindar, K., Robertsen, G., Jonsson, B., Sægvog, H., Diserud, O. H., Fiske, P., Jensen, A. J., Urdal, K., Næsje, T. F., Barlaup, B. T., Florø-Larsen, B., Lo, H., Niemelä, E., & Karlsson, S. (2017). Gene flow from domesticated escapes alters the life history of wild Atlantic salmon. *Nature Ecology & Evolution*, 1, 0124.
2. Glover, K. A., Solberg, M. F., McGinnity, P., Hindar, K., Verspoor, E., Coulson, M. W., Hansen, M. M., Araki, H., Skaala, Ø., & Svåsand, T. (2017). Half a century of genetic interaction between farmed and wild Atlantic salmon: Status of knowledge and unanswered questions. *Fish and Fisheries*, 18(5), 890–927.
3. Guðmundsson, L. A., Magnúsdóttir, R. Þ., Karlsson, S., Bárðarson, H., Hagen, I. J., Láruson, Á. J., Sveinsson, S., Gíslason, D., & Glover, K. (2023). Erfðablöndun villts íslensks lax (*Salmo salar*) og eldislax af norskum uppruna. Hafrannsóknastofnun.
4. Hafrannsóknastofnun. (2025). Áhættumat erfðablöndunar við villta stofna 2025: Tækniskýrsla – drög til ráðgjafarnefndar. https://www.hafogvatn.is/static/files/taekniskyrsla_vegna_ahaettumats-erfdablondunar.pdf
5. Fjola Rut Svavarsdóttir, Leó Alexander Guðmundsson, Ingi Rúnar Jónsson, Sigurður Már Einarsson, Guðni Guðbergsson, Ragnar Jóhannsson, & Hlynur Bárðarson. (2021). Samantekt vöktunar vegna áhrifa sjókvíaldis á íslenska laxastofna 2020 (HV 2021-39). Hafrannsóknastofnun. <https://www.hafogvatn.is/static/research/files/hv2021-39.pdf>

6. Fjola Rut Svavarsdóttir, Leó Alexander Guðmundsson, Ingi Rúnar Jónsson, Sigurður Már Einarsson, Guðni Guðbergsson, Ragnar Jóhannsson, & Hlynur Bárðarson. (2022). Samantekt vöktunar vegna áhrifa sjókvíaldis á íslenska laxastofna 2021 (HV 2022-18). Hafrannsóknastofnun. <https://www.hafogvatn.is/static/research/files/hv2022-18.pdf>
7. Fjola Rut Svavarsdóttir (ritstj.), Guðni Guðbergsson, Hlynur Bárðarson, Ingi Rúnar Jónsson, Leó Alexander Guðmundsson, Sigurður Már Einarsson, & Sigurður Óskar Helgason. (2024). Samantekt vöktunar vegna áhrifa sjókvíaldis á íslenska laxastofna 2023 (HV 2024-29). Hafrannsóknastofnun. https://www.hafogvatn.is/static/research/files/voktun-vegna-ahrifa-sjokviaeldis-2023_hv-2024-29-1.pdf
8. Fjola Rut Svavarsdóttir (ritstj.), Guðni Guðbergsson, Hlynur Bárðarson, Ingi Rúnar Jónsson, Leó Alexander Guðmundsson, Sigurður Már Einarsson, & Sigurður Óskar Helgason. (2025). Samantekt vöktunar vegna áhrifa sjókvíaldis á íslenska laxastofna 2024 (HV 2025-26). Hafrannsóknastofnun. https://www.hafogvatn.is/static/research/files/voktun-vegna-ahrifa-sjokviaeldis_2024_loka-1.pdf
9. Guðni Guðbergsson, Hlynur Bárðarson, Ingi Rúnar Jónsson, Leó Alexander Guðmundsson, Sigurður Már Einarsson, Áki Jarl Láruson, & Sigurður Óskar Helgason (ritstj.). (2026). Samantekt vöktunar vegna áhrifa sjókvíaldis á íslenska laxastofna 2025 (HV 2026-24). Hafrannsóknastofnun. https://www.hafogvatn.is/static/research/files/1785942189-voktun-vegna-ahrifa-sjokviaeldis_2025.pdf
10. Hagen, I. J., Hindar, K., Bolstad, G. H., Czorlich, Y., Diserud, O. H., Florø-Larsen, B., Gíslason, D., Glover, K., Guðmundsson, L. A., Jacq, C., Ólafsdóttir, G., Omholt, S. W., Solberg, M. F., Sveinsson, S., Sægrov, H., Urdal, K., & Karlsson, S. (2026). Genetic markers for tracing introgression of farmed Atlantic salmon (*Salmo salar*) in wild conspecifics. *Molecular Ecology Resources*, 26(1), e70065. <https://doi.org/10.1111/1755-0998.70065>
11. Matvælastofnun. (2026). Heimild til innflutnings á frjóvguðum laxahrognum frá Noregi [niðurstæða vegna umsóknar Laxeyjar]. <https://www.mast.is/is/um-mast/frettir/frettir/tillaga-ad-breytingu-a-rekstarleyfi-fe-1212-laxey-ehf-vidlagafjara>
12. Matvælastofnun. (2026). Tillaga að breytingu á rekstarleyfi FE-1211 Laxey ehf. Friðarhöfn. <https://www.mast.is/is/um-mast/frettir/frettir/tillaga-ad-breytingu-a-rekstarleyfi-fe-1211-laxey-ehf-fridarhofn>
13. Matvælastofnun. (2026). Tillaga að breytingu á rekstarleyfi FE-1207 Arnarlax ehf. Gileyri. <https://www.mast.is/is/um-mast/frettir/frettir/tillaga-ad-breytingu-a-rekstarleyfi-fe-1207-arnarlax-ehf-gileyri>
14. Matvælastofnun. (2026). Tillaga að breytingu á rekstarleyfi FE-1179 Arnarlax ehf. Laxabraut, Þorlákshöfn. <https://www.mast.is/is/um-mast/frettir/frettir/tillaga-ad-breytingu-a-rekstarleyfi-fe-1179-arnarlax-ehf-laxabraut-thorlakshofn>
15. Matvælastofnun. (2026). Tillaga að breytingu á rekstarleyfi FE-1186 Fjallalax ehf. Hallkelshólum. <https://www.mast.is/is/um-mast/frettir/frettir/tillaga-ad-breytingu-a-rekstarleyfi-fe-1186-fjallalax-ehf-hallkelsholum>
16. Matvælastofnun. (2026). Tillaga að breytingu á rekstarleyfi FE-1162 Eldisstöðin Íspór hf. Þorlákshöfn. <https://www.mast.is/is/um-mast/frettir/frettir/tillaga-ad-breytingu-a-rekstarleyfi-fe-1162-eldisstodin-isthor-hf-thorlakshofn>
17. Matvælastofnun. (2026). Tillaga að breytingu á rekstarleyfi FE-1203 Kaldvík hf. Röndin, Kópaskeri. <https://www.mast.is/is/um-mast/frettir/frettir/enginn-titill-13>

18. Matvælastofnun. (2026). Tillaga að breytingu á rekstrarleyfi FE-1189 Kaldvík hf. Lóni, Kelduhverfi. <https://www.mast.is/is/um-mast/frettir/frettir/enginn-titill-12>
19. Matvælastofnun. (2026). Tillaga að breytingu á rekstrarleyfi FE-1184 Kaldvík hf. Laxabraut 9-11, Þorlákshöfn. <https://www.mast.is/is/um-mast/frettir/frettir/enginn-titill-11>
20. Matvælastofnun. (2026). Tillaga að breytingu á rekstrarleyfi FE-1158 Kaldvík hf. Fiskalóni, Ölfusi. <https://www.mast.is/is/um-mast/frettir/frettir/enginn-titill-10>
21. Matvælastofnun. (2026). Tillaga að breytingu á rekstrarleyfi FE-1157 Kaldvík hf. Bakka I, Ölfusi. <https://www.mast.is/is/um-mast/frettir/frettir/enginn-titill-9>
22. Matvælastofnun. (2022, 15. nóvember). Stjórnvaldssekt lögð á Arnarlax vegna brota á lögum um fiskeldi. <https://www.mast.is/is/um-mast/frettir/frettir/stjornvaldssekt-logd-a-arnarlax-vegna-brota-a-logum-um-fiskeldi-1>
23. Heimildin. (2026). Svört skýrsla en áhrifin af stærstu slysasleppingu sögunnar hafa ekki komið fram. <https://heimildin.is/grein/18385/>
24. McGinnity, P., Prodöhl, P., Ferguson, A., Hynes, R., Ó Maoiléidigh, N., Baker, N., Cotter, D., O'Hea, B., Cooke, D., Rogan, G., Taggart, J., & Cross, T. (2003). Fitness reduction and potential extinction of wild populations of Atlantic salmon, *Salmo salar*, as a result of interactions with escaped farm salmon. *Proceedings of the Royal Society B*, 270(1532), 2443–2450.

Matvælastofnun
Austurvegur 64
800 Selfoss

Með afriti til:
Atvinnuvegaráðuneytisins
b.t. Hönnu Katrínar Friðrikssonar
Skúlagötu 4
101 Reykjavík

16. september 2026

EFNI: Athugasemdir við tillögu að breytingum á rekstrarleyfum Laxey ehf., Kaldvíkur hf., Arnarlax ehf., Eldisstöðvarinnar Íspórs hf. og Fjallalax ehf.

1 INNGANGUR

- 1.1 Þann 18. ágúst 2026 auglýsti Matvælastofnun („**MAST**“) tillögu að breytingu á rekstrarleyfi Laxey ehf. í Viðlagafjöru annars vegar og í Friðarhöfn hins vegar. Þann 25. ágúst 2026 auglýsti MAST tillögu að breytingu á rekstrarleyfi Kaldvíkur hf. við Röndina, Lóni, Bakka I Fiskalóni og Laxabraut 9-11. Þann 8. september auglýsti MAST tillögu að breytingu á rekstrarleyfi Arnarlax ehf við Gileyri og Laxabraut, tillögu að breytingu á rekstrarleyfi Eldisstöðvarinnar Íspórs hf. í Þorlákshöfn, ásamt tillögu að breytingu á rekstrarleyfi Fjallalax ehf við Hallkelshóla. Hinar auglýstu breytingar á framangreindum rekstrarleyfum eiga það sammerkt að heimila Laxey ehf., Kaldvík hf., Arnarlaxi ehf., Eldisstöðinni Íspór hf. og Fjallalaxi ehf (hér eftir er vísað sameiginlega til framangreindra aðila sem „**félögin**“) að flytja inn frjógvuð hrogn frá AquaGen Profunda í Noregi („**AquaGen**“), nánar tiltekið úr eldisstöð 10183 við Bardstadvík.
- 1.2 Með vísan til 10. gr. a. laga nr. 71/2008 um fiskeldi kemur Benchmark Genetics Iceland hf. („**BGI**“) með bréfi þessu athugasemdum sínum við framangreindar tillögur að breytingum á rekstrarleyfunum. Þar sem sjúkdómslaus staða Íslands og innflutningur hroгна eða annarra lifandi dýra hefur áður komið til kasta atvinnuvegaráðuneytisins er bréfi þessu jafnframt beint til ráðuneytisins til upplýsinga. Er það mat BGI að þær athugasemdir sem raktar eru í bréfi þessu kunni að kalla á að ráðherra nýti heimildir sínar samkvæmt 3. mgr. 2. gr. laga nr. 54/1990 um innflutning dýra, til að endurskoða afstöðu sína, eða binda innflutning ströngum og ófrávíkjanlegum skilyrðum til varnar dýrasjúkdómum.

2 AFASTAÐA MAST

- 2.1 Í niðurstöðum MAST, sem fylgir auglýsingu stofnunarinnar um breytingu á rekstrarleyfunum, kemur fram að umrædd eldisstöð AquaGen hefur verið samþykkt af norsku matvælastofnuninni, Norwegian Food Safety Authority („**NFSA**“) sem sjálfstætt hólf í

skilningi reglugerðar (ESB) 2016/429 og reglugerðar (ESB) 2020/689. Þá hefur eldisstöðin sjúkdómalausastöðu gagnvart ISA HPR-deleted og að stöðin sé laus við ISA HPR-deleted. Samkvæmt niðurstöðu MAST kemur jafnframt fram að samkvæmt gögnum norskra yfirvalda telst Noregur sögulega laus við epizootic haematopoietic necrosis („EHN“) auk þess sem Noregur hefur landsbundna sjúkdómalausastöðu gagnvart infectious haematopoietic necrosis („IHN“) og viral haemorrhagic septicaemia („VHS“).

- 2.2 Líkt og áskilið er í 2. gr. laga nr. 54/1990 um innflutning dýra, leitaði MAST áhlits fisksjúkdómanefndar, Hafrannsóknastofnunar og erfðanefndar landbúnaðarins, auk þess sem leitað var afstöðu Náttúruverndarstofnunar. Samkvæmt niðurstöðu MAST fólu umsagnir framangreindra aðila ekki í sér andstöðu við fyrirhugaðan innflutning en í þeim var lögð áhersla á að innflutning lifandi erfðaefnis geti fylgt áhætta vegna sjúkdóma og mögulegrar erfðablöndunar við villta laxastofna. BGI tekur undir þær áhyggjur sem birtast í umræddum umsögnum er varða smithættu og innflutning sjúkdóma.
- 2.3 Samkvæmt niðurstöðum MAST mun stofnunin ekki gera kröfu um sýnatöku úr hrognum fyrir innflutning þeirra. Hins vegar telur MAST rétt að móttöku eftirlit geti farið fram eftir móttöku hrognanna á starfsstöð félaganna. Þá áskilur stofnunin sér rétt til að framkvæma eða krefjast frekara móttökueftirlits eftir komu hrognanna til landsins, þar á meðal sýnatöku, skimunar fyrir tilteknum sjúkdómsvöldum og, eftir atvikum, tímabundinnar sóttkvíar þar til niðurstöður liggja fyrir.

3 ATHUGASEMDIR BGI

A. Inngangur

- 3.1 BGI telur ekki tilefni til að draga í efa niðurstöðu MAST um sjúkdómastöðu AquaGen. Almennt séð myndi BGI ekki gera sérstakar athugasemdir við innflutning hrognna frá AquaGen eða Noregi út frá samkeppnislegum sjónarmiðum. Hins vegar er BGI mjög uggandi yfir mögulegri smithættu sem felst í því að flytja frjónuguð hrogn frá Noregi til Íslands og telur að slík ákvörðun þurfi að byggja á ítarlegum og úthugsuðum sjónarmiðum þar sem horft er sérstaklega til náttúruverndar, viðskiptalegra hagsmuna og sérstöðu sem smitsjúkdómalaust land á því sviði sem um ræðir.
- 3.2 BGI hefur um árábil lagt mikla áherslu á virkar líföryggis- og sjúkdómavarnir í sinni starfsemi með það að markmiði að tryggja að starfsemi félagsins og framleiðsla sé ávallt smitsjúkdómalaus. Í alþjóðlegum samanburði hefur Ísland að mörgu leyti verið laust við tiltekna alvarlega smitsjúkdóma í fiskeldi sem valdið hafa verulegum áskorunum erlendis og skarað fram úr hvað varðar hátt heilbrigðisstig og líföryggi. Þessi einstaka heilbrigðisstaða íslenska laxastofnsins og eldisumhverfisins eru ómetanleg verðmæti sem nauðsynlegt er að vernda með öllum tiltækum ráðum, enda getur innkoma nýrra smitefna haft óafturkræfar og afdrifaríkar afleiðingar fyrir bæði villta stofna og eldisgreinina á Íslandi. Því telur BGI mikilvægt að gæta fyllstu varkárni við ákvarðanatöku sem kann að fela í sér áhættu á innkomu smitefna.
- 3.3 Bæði BGI og MAST hafa reynslu af útflutningshöftum í kjölfar tilkynninga um smit. Þegar villt hrognkelsi, sem flutt voru í rannsóknastöð Hafrannsóknarstofnunar við Grindavík árið 2015, greindust með VHS, var sjúkdómslaus staða Íslands felld úr gildi tímabundið. Leiddi það til

verulegra útflutningsörðugleika í rekstri BGI og um sex mánaða stöðvunar á útflutningi hrogna til Síle. Þá greindist villt IPNV árið 2019 og var útflutningur stöðvaður á meðan MAST rannsakaði uppruna og þýðingu smitsins. Árið 2021 greindist HPR-deleted ISAV í framleiðslu Kaldvíkur hf. á Austurlandi og höfðu innflutningshöft þá sérstaklega áhrif á útflutning hrogna til Bandaríkjanna, Kanada, Kína og Suður-Kóreu. Í öllum framangreindum tilvikum var MAST skylt að tilkynna erlendum yfirvöldum tafarlaust um smitin sem hafði það í för með sér að innflutningshöft tóku gildi áður en unnt var að rannsaka til fulls uppruna og faraldsfræðileg tengsl. Útflutningur hrogna gat því ekki hafist að nýju fyrr en rannsókn MAST var lokið.

- 3.4 Í kjölfar VHS-greiningar viðurkenndi MAST sjálfstæð VHS-laust hólfi fyrir kynbótastöðvar BGI og tryggði þannig áframhaldandi útflutningshæfi félagsins. Sambærileg vernd reyndist einnig dýrmæt þegar HPR-deleted ISAV greindist á Austurlandi árið 2021, en þar sem BGI hafði þegar formlega ISA- lausa hólfsstöðu voru stöðvar félagsins faraldsfræðilega aðskildar frá uppsprettum smitsins og útflutningur félagsins hélst óraskaður. Framangreind reynsla undirstrikar mikilvægi þess að viðurkennd hólfsstaða sé til staðar áður en sjúkdómar greinast. Þótt reglur og ferlar Alþjóðadýraheilbrigðisstofnunarinnar („**WOAH**“) geri fyrirtækjum kleift að afla sér staðfestingar á SAV-lausu hólfi er ekki til að dreifa sambærilegu ferli eða sambærilegri staðfestingu vegna landlægra sjúkdóma í Noregi, svo sem PMCV sem veldur sjúkdómnum CMS, eða IPNV sem veldur IPN. Greinist einhver þessara veira í einhverri eldisstöð hér á landi verður smitið tilkynnt á alþjóðavettvangi, en þar sem ekki er unnt að sækja um viðurkennda hólfsstöðu gagnvart þeim gæti BGI ekki reitt sig á sambærilega hólfsvernd og félagið nýtur gagnvart VHS og ISA.
- 3.5 Fyrirhuguð leyfisveiting skapar sérstaka áhættu í þessu tilliti, enda gætu erlend yfirvöld horft til þess að MAST hafi áður heimilað innflutning á lifandi hrognum frá landi þar sem sjúkdómurinn er landlægur, greinist smitsjúkdómur síðar á Íslandi. Slíkt gæti torvelað MAST að sýna fram á að smitsjúkdómur tengist ekki innfluttum hrognum, rýrt trúverðugleika núverandi áhættumats og hólfsavottunar gagnvart viðskiptalöndum og leitt til langvarandi útflutningshafta á BGI. Þá ber að líta til fjárhagslegra afleiðinga og ábyrgðarskiptingar, en tímabundin útflutningshöft á sex mánaða framleiðslutímabili gæti neytt BGI til að farga um 50-100 milljónum hrogna.
- 3.6 Árið 2025 lagði færeyska matvælastofnunin, Heilsufrøðiliga starvstovan, tímabundið bann við innflutningi hrognkelsa frá Íslandi í kjölfar þess að upp kom smit í hrognkelsum sem höfðu verið flutt til Færeyja frá BGI. Þótt aðstæður séu ekki að öllu leyti sambærilegar því tilviki sem hér um ræðir rennir framangreint stöðum undir þá tilhneigingu ríkja og víðtækar heimildir erlendra stofnanna til að stöðva innflutning á grundvelli sjúkdómshættu. Sama átti við um þegar ISAV greindist á Austurlandi en þá beittu erlend ríki banni eða íþyngjandi takmörkunum á innflutning hrogna frá Íslandi. Umtalsverð vinna fór í að sýna fram á að umrætt smit ætti ekki uppruna sinn að rekja til starfsemi BGI eða að kynbótastöðvar félagsins væru ekki útsettar fyrir smiti. Sé innflutningur á lifandi hrognum heimilaður í þágu annarra rekstraraðila vaknar sú spurning hvaða lagavernd, bótakerfi eða ábyrgðarreglur gildi ef BGI verður fyrir tjóni meðan á rannsókn eða tímabundnum útflutningshöftum stendur.
- 3.7 Áhyggjur BGI vegna fyrirhugaðs innflutnings frjóvgaðra hrogna frá Noregi eru helst þrípættar.

- i. Í fyrsta lagi lúta áhyggjurnar að því hvort ákvörðun MAST byggir á nægilega heildstæðu, gagnsæju og gagnreyndu áhættumati.
- ii. Í öðru lagi varða þær það hvort fullnægjandi og bindandi forvarnar-, eftirlits-, rekjanleika- og viðbragðsráðstafanir muni gilda bæði fyrir og eftir innflutning.
- iii. Í þriðja lagi snúa áhyggjurnar að hugsanlegum afleiðingum þess að smitefni berist inn í landið fyrir sjúkdómalausastöðu Íslands, framleiðslu og útflutningsmarkaði BGI, sem og íslenskan fiskeldisiðnað í heild. Að mati BGI kann að felast í fyrirhuguðum innflutningi að tekin sé óþörf áhætta með hina einstæðu og sögulegu sjúkdómalausustöðu landsins sem er grundvöllur alþjóðlegrar samkeppnishæfni greinarinnar. Komi upp smitsjúkdómur einhvers staðar á Íslandi er veruleg hættu á að erlend ríki stöðvi innflutning frá landinu öllu þar sem Ísland teldist ekki lengur sjúkdómalaust. Slíkt myndi ekki aðeins rýra orðspor félagsins sem áreiðanlegs og öruggs framleiðanda og tefla í tvísýnu alþjóðlegri samkeppnishæfni greinarinnar, heldur hefði það í för með sér óbætanlegt fjárhagslegt tjón þar sem lifandi hrogn eru viðkvæm afurð sem ekki er unnt að geyma á lager heldur yrði að farga, óháð því þótt starfsemi BGI fari fram í lokuðu kerfi og sjúkdómurinn finnist ekki í stöðvum félagsins. Til viðbótar mögulegu fjárhagslegu tjóni BGI gætu þeir viðskiptavinir sem treysta á afhendingu hroгна lent í alvarlegri stöðu án hroгна og framleiðsla þeirra raskast með tilheyrandi fjárhagslegu tjóni.

B. Um sérstaka smitsjúkdóma

- 3.8 Í norsku fiskeldi eru alvarlegir smitsjúkdómar á borð við brisveiki (PD / SAV), hjartabilunarsjúkdóm (CMS / PMCV) og smitandi brisdrep (IPN / IPNV) taldir landlægir og valda þeir árlega verulegum afföllum, skertri velferð eldisfisks og gríðarlegu fjárhagslegu tjóni. Hér á landi er staðan hins vegar gerólík, enda eru framangreindir sjúkdómar allir flokkaðir sem alvarlegir tilkynningarskyldir sjúkdómar samkvæmt eftirlitsáætlun MAST og hefur enginn þeirra greinst í íslensku eldi. Hefur MAST haft markvisst eftirlit með áherslu á kynbótastofna til útflutnings frá árinu 2009 vegna SAV/PD og frá árinu 2013 vegna PMCV/CMS, auk þess sem litið er svo á að Ísland sé laust við IPN þótt einangruð tilfelli af ósjúkdómsvaldandi IPNV-stofnum hafi greinst í villtum stofni en þó aldrei í íslenskum eldislaxi. Í Noregi er útbreiðsla þessara veira hins vegar viðvarandi áskorun, en á árinu 2025 einu greindust 44 ný PD-tilfelli, PMCV á 167 starfsstöðvum, CMS á 114 starfsstöðvum og IPN á 40 stöðum, sem staðfestir hve víðtækur þessi smitþrýstingur er í norsku umhverfi.
- 3.9 Sérstaklega ber að líta til þess að sumir af þessum alvarlegu sjúkdómum, á borð við PMCV/CMS er ekki flokkaður sem tilkynningarskyldur sjúkdómur á alþjóðavettvangi eða í evrópskum dýraheilbrigðisreglum með sama hætti og til dæmis ISA og VHS. Af þeim sökum er hvorki til staðar opinbert hólfakerfi né alþjóðlega viðurkennd vottunarferli sem tryggja að eldisstöðvar í Noregi séu sannanlega lausar við þessa sjúkdómsvalda. Þegar sjúkdómar eru landlægir í upprunalandinu en njóta ekki formlegrar tilkynningarskyldu eða hólfastöðu er meiri hættu á að smit geti borist með erfðaefni ógreint, nema krafist sé sérstakrar og markvissrar skimunar áður en innflutningur er heimilaður.

C. Tilgangur MAST

- 3.10 Samkvæmt 2. mgr. 1. gr. laga nr. 30/2018 um Matvælastofnun skal stofnunin með starfsemi sinni stuðla að neytendavernd, heilbrigði og velferð dýra og gæðum matvæla. Í 1. mgr. 2. gr. sömu laga er kveðið skýrt á um hlutverk stofnunarinnar, þar á meðal að fara með stjórnsýslu og eftirlit varðandi dýraheilbrigði, sóttvarnir, viðbragðsáætlanir, fiskeldi og inn- og útflutningseftirlit samkvæmt a-lið, sem og að vinna að aðgengi fyrir íslenskar afurðir að erlendum mörkuðum samkvæmt e-lið. Hlutverk og tilgangur MAST er því ekki aðeins að sinna hefðbundnu eftirliti með starfsemi eldisstöðva, heldur hvílir á stofnuninni einnig lögfest skylda til að gæta að hagsmunum greinarinnar út á við og vernda aðgengi íslenskra afurða að erlendum mörkuðum.
- 3.11 Þegar tekin er ákvörðun um innflutning á lifandi erfðaeefni ber MAST að horfa til þess að ívilnandi kröfur um skimun og sóttkví teflir í tvísýnu þeirri einstöku sjúkdómalausni stöðu sem er frumforsenda þess að íslenskar eldisafurðir og hrogn eigi greiðan aðgang að erlendum mörkuðum. Það kann því að ganga gegn hlutverki stofnunarinnar samkvæmt e-lið 1. mgr. 2. gr. laga nr. 30/2018, sem og markmiðum 1. gr. laganna um dýraheilbrigði, ef stofnunin heimilar innflutning á frjóvuguðum hrognum án þess að fyrir liggi heildstætt og fullnægjandi áhættumat og án þess að tryggja fullnægjandi sýnatöku, skimun, forskoðun fyrir sendingu og móttökueftirlit, enda getur innkoma smitsjúkdóma leitt til tafarlausra innflutningsbanna í viðskiptalöndum og valdið óbætanlegu tjóni á markaðsstöðu íslensks fiskeldis.

D. Tillögur að úrbótum

- 3.12 Með vísan til þeirra ríku hagsmuna sem í húfi eru fyrir líföryggi íslensks fiskeldis og alþjóðlega viðskiptahagsmuni greinarinnar, telur BGI óhjákvæmilegt að MAST skilgreini skýr, og mælanleg skilyrði í rekstrarleyfum áður en innflutningur á frjóvuguðum hrognum verður heimilaður. Í stað þess að treysta einvörðungu á formlega hólfastöðu erlendis og tilviljanakennt móttökueftirlit hér á landi sem er háð mati stofnunarinnar í hverju tilviki fyrir sig, er nauðsynlegt að MAST byggji á sambærilegri varkárni og ströngu áhættumati og beitt er af öðrum erlendum eftirlitsstofnunum á borð við dýraheilbrigðisyfirvöld í Síle (SERNAPESCA).
- 3.13 Í því skyni leggur BGI til að gerðar verði eftirfarandi kröfur og úrbætur á skilmálum rekstrarleyfanna eða eftir atvikum framkvæmd innflutnings frjóvgaðra hrognna til landsins.
- I. Í fyrsta lagi telur BGI nauðsynlegt að MAST móti heildstætt áhættumat þar sem tekin er afstaða til allra alvarlegra smitsjúkdóma og veira sem eru landlægar eða útbreiddar í norsku eldisumhverfi óháð því hvort um sé að ræða tilkynningarskyldan sjúkdóm. Áhættumat stjórnvalds getur ekki takmarkast eingöngu við þá fáu sjúkdóma sem njóta formlegrar skráningar og hólfastöðu á alþjóðavísu, heldur verður að meta raunverulega smithættu óskráðra en landlægra smitsjúkdóma. Jafnframt verður fullt gagnsæi að ríkja um forsendur leyfisveitingarinnar með því að birta öll sérfræðiálit og umsagnir sem aflað var við málsmeðferðina, ásamt afstöðu MAST hvernig brugðist hafi verið við þeim fyrirvörum og ábendingum sem þar komu fram.
 - II. Í öðru lagi leggur BGI ríka áherslu á að markvissa sýnatöku og skimun fyrir öllum tilkynningarskyldum og landlægum sjúkdómum sem ekki finnast á Íslandi, úr foreldrafiski og hrognasendingum hjá framleiðanda í Noregi áður en sendingar eru

afgreiddar til útflutnings. Skilvirkasta og öruggasta forvörnin felst í því að stöðva hugsanlegt smit við uppruna þess, enda er raunverulegt öryggi rofið um leið og óskimað erfðaefni lendir á íslenskri grundu og berst inn í íslenskt vistkerfi. Í því skyni telur BGI nauðsynlegt að sýni úr svilum og hrognavökva séu greind sem einstaklingssýni (e. *singleplex analysis*) en ekki í sýnahópum (e. *pooled samples*), með það að markmiði að tryggja sem hæstu greiningarnæmni. Þá telur BGI mikilvægt að niðurstöður sýnatöku í Noregi verði ekki afgreiddar með tilliti til fyrirfram ákveðinna viðmiðunarmarka, heldur verði MAST afhent Ct-gildi sérhvers sýnis svo stofnunin geti lagt sjálfstætt mat á smithættu og fýsileika innflutnings með hliðsjón af styrk Ct-gildisins. BGI ítrekar þó afstöðu sína að skilvirkast væri að skima hrognin fyrir smitsjúkdómum fyrir komuna til landsins enda telur BGI að það gæti verið of seint ef smitsjúkdómur greinist innanlands þrátt fyrir að smitið sé innan sóttkvíar. Því telur BGI öruggara að koma í veg fyrir slíka áhættu með því að skima sendingar áður en þær eru fluttar frá Noregi.

Verði hins vegar ekki fallist á það með BGI að skima umrædd hrogn fyrir útflutning frá Noregi, leggur félagið áherslu á að móttökueftirlit, sýnataka og tímabundin sóttkví á móttökustöð sé gerð að fortakslausu leyfisskilyrði fyrir sérhverja sendingu. Þá verði settar skýrar kröfur til rannsóknastofa, greiningaraðferðir og sýnafjölda, ásamt skilyrðislausri skyldu til tafarlausrar einangrunar, förgunar og sóttthreinsunar komi upp grunur eða jákvæð greining á smitsjúkdómi.

- III. Loks í þriðja lagi er brýnt að innleidd verði órofin rekjanleikakeðja sem tengir saman tiltekinn foreldrafisk í Noregi, einstakar hrognasendingar, klak- og seiðahópa á landeldisstöðvum og síðari flutninga í áframeldi. Með því móti er tryggt að unnt sé að rekja uppruna smits með óyggjandi hætti ef sjúkdómseinkenni koma fram síðar á eldistímanum, til dæmis eftir flutning í sjó. Þá verður að fara fram formlegt mat á faraldsfræðilegum tengslum milli starfsstöðva til að tryggja að flutningataeki, starfsfólk, búnaður, vatnsból eða úrgangur ógni ekki viðurkenndri hólfastöðu BGI eða annarra kynbóta- og eldisstöðva. Loks verður MAST að marka formlegt ferli um upplýsingagjöf til erlendra dýraheilbrigðisfyrivalda í helstu viðskiptalöndum til að koma í veg fyrir að breytt áhættustaða eða óvæntar uppákomur valdi víðtækum innflutningsbönum á íslenskum laxaafurðum með óafturkræfu tjóni fyrir greinina í heild.

4 NIÐURLAG

- 4.1 Með vísan til alls framangreinds telur BGI að hinar birtu niðurstöður, sem fylgdu tillögum að breyttum rekstrarleyfum, veiti ekki fullnægjandi grundvöll til að meta hvort ráðist hafi verið í heildstætt og fullnægjandi áhættumat. Er þess því farið á leit við MAST að stofnunin afhendi BGI, eða með öðrum hætti birti opinberlega umrætt áhættumat í heild sinni, geri grein fyrir hvaða eftirstandandi áhætta sé til staðar að teknu tilliti til fyrirhugaðra mótvægisáðgerða og rökstyðji hvers vegna sú áhætta teljist ásættanleg. Jafnframt óskar BGI eftir upplýsingum um bindandi forvarnaraðgerðir, ítarlega viðbragðs- og útrýmingaráætlun ásamt skýringu á ábyrgðarskiptingu vegna kostnaðar og mögulegs rekstrar- og markaðstjóns þriðja aðila. Jafnframt telur BGI brýnt að fyllstu varkárni sé gætt við afgreiðslu á umræddum tillögum að breytingum á rekstrarleyfum félaganna. Íslenskt fiskeldi og kynbótastarfsemi búa yfir

einstakri heilbrigðisstöðu á heimsvísu sem hefur skapað greininni ómetanlegt orðspor, aukið verðmæti og tryggt greiðan aðgang að erlendum mörkuðum. Innflutningur á lifandi erfðaeefni frá svæðum þar sem alvarlegir smitsjúkdómar eru landlægir felur í sér verulega áhættu sem hvorki eldisgreinin né íslenskt lífríki geta tekið á sig. Það er von félagsins að Matvælastofnun standi vörð um dýraheilbrigði, líföryggi og lögmælta hagsmuni greinarinnar með því að tryggja að ófrávíkjanlegar kröfur verði gerðar um heildstætt áhættumat, markvissa skimun fyrir útflutning eða stranga sóttkví og móttökueftirlit héraðs, ásamt fullum rekjanleika allra sendinga áður en innflutningur verður heimilaður.

Virðingarfyllt,
f.h. Benchmark Genetics Iceland hf.

BBA Fjeldco ehf.